

بررسی شرایط بهداشتی دامداریهای گاوی شیری صنعتی شهرستان ساری

در سال ۸۰-۱۳۷۹

محمدعلی قاجار کوهستانی*

چکیده:

همزیستی انسان و دام پیشینه ای به درازای تاریخ دارد از این رو تأثیر متقابل با وجود بیش از ۱۵۰ نوع بیماری مشترک کماکان سلامت انسان و دام را تهدید می کند با توجه به شرایط آب و هوایی مازندران این تحقیق در راستای تعیین شرایط بهداشتی محیط نگهداری دام (گاو شیری) در طول سالهای ۷۹ و ۸۰ انجام گردید.

مطالعه از نوع توصیفی با استفاده از روش آماری سرشماری از کلیه ۸۴ دامداری شهرستان ساری انجام پذیرفت متغیرهای مورد نظر مانند مکان، فاصله دامداری تا محیط مسکونی، ابعاد کارگاه، تعداد دام و... با مراجعه و مشاهده اندازه گیری شد.

محل نگهداری دامها در منطقه کوهستانی ۶۷ واحد (۸/۷۹ درصد) و در دشتی جلگه ای ۱۷ واحد (۲/۲۰ درصد) بوده است. فاصله تا محیط مسکونی در ۵۴ واحد (۳/۶۴ درصد) در محدوده ۱۰۰۰ متری مسکونی و در ۳۰ واحد (۷/۳۵ درصد) بیشتر از فاصله (۱۰۰۰ متر) بوده است. متوسط تعداد (حداکثر ۲۲۰ حداقل ۶ رأس) دام در دامداری ۳۲ رأس که در منطقه کوهستانی ۲۹ و در دشت ۴۲ رأس بوده است. نسبت تراکم یا فضای اشغال شده توسط هر رأس دام (۶-۵ متر مربع) ۶۵٪ دارای شرایط نمی باشند. در مقایسه منطقه کوهستانی نسبت تراکم نامناسب کوهستانی ۶/۶۱ درصد و دشتی ۴۱ درصد میباشد که اختلاف معنی دار است ($P < 0.01$). از نظر جدا سازی دام بیمار از دام سالم در منطقه کوهستانی ۸۲ درصد و دشتی ۴۷ درصد رعایت نشده است. از نظر سرویسهای بهداشتی و ضد عفونی محیط و تخلیه فضولات عدم رعایت در دو منطقه اختلاف معنی دار را نشان میدهد ($P < 0.01$). نگهداری ظروف و حمل و نقل شیر در محیط مناسب ۲۶/ درصد بوده است.

با توجه به نتایج مطالعه حاضر، ضروری است بین وزارت بهداشت و جهاد کشاورزی هماهنگیها و همکاریهای لازم جهت بهبود شرایط بهداشتی دام و دامداری به عمل آید.

کلید واژه ها: حیوانات اهلی / دامپروری / وضعیت بهداشتی

مقدمه :

از سپیده دم تاریخ همزیستی دراز مدت دام و انسان و تاثیر متقابل بر اثر تماس مداوم انتقال بیماریها از دام به انسان و بالعکس وجود داشته است . امروزه بیش از ۱۵۰ نوع بیماری مشترک انسان و دام سلامت دام و انسان را تهدید میکند که میتوان در چهار گروه اصلی طبقه بندی نمود : ویروسی و ریکتزایی (R&V) باکتریایی (Bacterial) قارچی (Fungi) انگلی (Parasite) در بین بیماریهای مشترک برخی از آنها مانند تب مالت، تب برفکی، طاعون، مسموم، اُرف انواع سل، انواع شاربن، جنون گاوی و... فوق العاده خطرناک و موجب همه گیریهای شدید میگردد (۵-۱). افزایش جمعیت و نیاز روز افزون جامعه به فرآورده های دامی موجب میشود تا اقدام به احداث دامداریهای صنعتی با حجم کارگاهی و جمعیتی زیاد دام مورد توجه قرار گیرد. گسترش دامداریهای صنعتی و عدم توجه به مقررات بهداشتی میتواند خطر اشاعه بیماریهای مشترک بویژه عفونی انگلی را افزایش دهد. نگاهی به دوران دور و نزدیک وقوع بیماریهای کشنده ای را شاهد هستیم که بعنوان نمونه : طاعون گاوی واسبی سالهای ۱۳۰۳ و ۱۳۱۲ و ۱۳۴۲ غرب و جنوب ایران و تب برفکی گاوی سال ۱۹۶۷ انگلستان و جنون گاوی دهه هشتاد و نود اروپا براهمیت مسئله وحساسیت آن افزوده است (۱،۲۶). نظر به اهمیت سلامت مصرف کننده و جامعه و نیز قابل انتشار بودن بیماریهای دامی بویژه قارچی انگلی و نیز شرایط اقلیمی و آب و هوایی (شرایط کليما توتوزیک) منطقه شمال بویژه استان مازندران که رشد و تکثیر و انتشار انواع بیماریهای دامی مشترک انسان و دام را امکان پذیر می سازد و با عنایت به مصرف روز افزون فرآورده های دامی و وفور دامداریهای سنتی و

صنعتی و مشاهدات روزمره و اطلاعات عمومی بدست آمده ضرورت انجام تحقیقات در این زمینه را ایجاب نموده است (متأسفانه تا کنون در کشور مطالعاتی در این زمینه صورت نگرفته است). از این رو اقدام به انجام بررسی مقدماتی تعیین شرایط بهداشتی دامداریهای صنعتی شهرستان ساری نموده ام تا حرکتی در جهت انجام طرحهای تحقیقاتی تکمیلی گردد زیرا پیشگیری از بیماریها و رعایت مقررات بهداشتی دام و جایگاه آن اهداف چندگانه را دنبال می کند : افزایش طول عمر دام ، کمیت و کیفیت فرآورده های تولیدی دام بویژه شیر و مشتقات آن، افزایش وزن دام ، افزایش زمان بهره دهی (شیر دهی) تامین غذای سالم جامعه ، خودکفایی اقتصادی ، تامین پوشاک (کفش ، لباس و کیف) زیست بهتر جامعه، کاهش هزینه های درمانی ، تامین بهداشت اجتماعی ، برخورداری از جامعه شاداب و با نشاط ، صیانت از منابع ملی ، فروش به کشورهای دیگر و تامین ارز مورد نیاز کشور و... با توجه به موارد پیش گفت اهمیت بررسی و تعیین شاخصهای بهداشتی برای دامداریها از اهداف پژوهش بوده است با اطلاعات بدست آمده و ارائه آن به سازمانهای ذیربط مانند وزارت جهاد کشاورزی (سازمان دامپزشکی و امور دام) و بهداشت درمان آموزش پزشکی (معاونت سلامت) و سازمان محیط زیست و وزارت صنایع با اقدامات مشترک و هماهنگ می توان نارساییهای موجود را از این طریق سلامت جامعه و توسعه پایدار کشور کمک نمود.

هدف اصلی ، بررسی شرایط بهداشتی در دامداریهای گاوی شیری صنعتی (دامداریهایی که از اداره دامپزشکی و امور دام سازمان جهاد کشاورزی پروانه تأسیس و بهره برداری دارند) شهرستان ساری بوده است.

مواد و روش کار :

مطالعه از نوع توصیفی مشاهده ای است و اطلاعات گرد آوری شده با استفاده از روش آماری سر شماری از کلیه دامداریها فعال شهرستان ساری بدست آمد. برای گرد آوری و ثبت داده ها با کمک کارشناسان سازمان دامپزشکی و امور دام، سازمان جهاد کشاورزی اقدام به تنظیم فرم پرسش نامه ای با ۱۸ پارامتر اصلی و بیش از ۱۰۰ پرسش پژوهشی نمودیم. پس از تصویب با هماهنگی اداره دامپزشکی و امور دام سازمان جهاد کشاورزی با اخذ معرفی نامه کتبی به دامداریها مراجعه و اقدام به اندازه گیری و نمونه برداری از دامداری بصورت مصاحبه با دامدار و مشاهده از دامداری، متغیرهای کمی مورد نظر که در فرم آمده بود، مانند شرایط اقلیمی، فاصله دامداری تا اماکن مسکونی (۹-۷)، ابعاد کارگاه (۱۱، ۱۰)، تعداد طویله، تعداد دام و ... مورد بررسی و در فرم ثبت گردید.

با توجه به نبود فرضیه قابل قبول در زمینه متغیرهای تحقیق، روش آماری بکار گرفته شد در این پژوهش بر حسب میزان و درصد محاسبه گردید. (برای متغیرهای کمی از آزمون X^2 و کیفی از آزمون t استفاده شد) دامداریها از نظر موقعیت اقلیمی به دو منطقه کوهستانی و دشتی طبقه بندی شده (منطقه کوهستانی واقع در جنوب شهر ساری با حداقل ۲۵ کیلومتر فاصله تا شهر منطقه دشتی تمام شرق، غرب و شمال شهر تا دریا حداکثر ۳۵ کیلومتر) و در بررسی آماری، مقایسه ای بین دو منطقه به عمل آمد.

علاوه بر شرایط اقلیمی، وضع ساختمان، ابعاد دامداری، فاصله دامداری تا محیط مسکونی و خطوط ارتباطی، استفاده از ابزار دوشش، تأمین آب

آشامیدنی، دفع صحیح و بهداشتی پساب و فضولات حیوانی (۱۴-۱۲) مورد بررسی مقایسه ای قرار گرفت.

نتایج :

متغیرهای اندازه گیری شده بشرح زیر بدست آمد :

الف: کلیات و مقررات عمومی دامداریها

- ۱- نژاد دام در کلیه دامداریها هلشتاین می باشد.
- ۲- موقعیت اقلیمی دامداریها : ۶۷ واحد (۷۹/۸٪) در منطقه کوهستانی و ۱۷ واحد (۲۰/۲٪) در منطقه دشتی
- ۳- از نظر محدوده مسکونی فاصله دامداری تا اماکن مسکونی : ۵۴ واحد (۶۴/۳٪) در داخل محدوده (حداقل ۳۰ و حداکثر ۷۰۰ متر) و ۳۰ واحد (۳۵/۷٪) خارج از محدوده (۱۵۰۰ تا ۳۰۰۰ متر) و متوسط فاصله ۸۲۸/۸ متر بوده است.
- ۴- از نظر تعداد دام :
 - حداکثر ۲۲۰ رأس : در منطقه کوهستانی ۶۵ و در منطقه دشتی ۲۲۰
 - حداقل ۶ رأس : در منطقه کوهستانی ۶ و در منطقه دشتی ۱۰ (فقط ۳ دامداری بیشتر از ۶۰ رأس بقیه بین ۶ تا ۳۵ رأس)
 - ۵- متوسط تعداد دام در هر واحد (طویله) ۳۲ رأس : در منطقه کوهستانی ۲۹ و در منطقه دشتی ۴۲
 - ۶- متوسط مساحت دامداری ۵۶۲/۲۶ متر مربع : حداکثر ۱۸۰۰ (در منطقه کوهستانی ۵۲۰ و در منطقه دشتی ۱۸۰۰)، حداقل ۳۰ (در منطقه کوهستانی ۳۰ و در منطقه دشتی ۴۵).
 - ۷- فضای اشغال شده توسط هر رأس دام (نسبت تراکم به سطح متر مربع) ۳۵٪ مناسب، ۶۵٪ نامناسب (در منطقه کوهستانی ۶۱/۶٪ و در منطقه دشتی ۴۱٪) که اختلاف معنی دار $P < 0/01$ نشان می دهد (۱۵، ۱۳-۸).

۱- جدا سازی دام بیمار از سالم: ۲۵٪ انجام میشود و ۷۵٪ انجام نمی شود (در منطقه کوهستانی ۸۲٪ و در منطقه دشتی ۴۷٪) که اختلاف معنی دار $P < 0.01$ را نشان می دهد.

۲- شستن پستان دام پیش از دوشش فقط ۳۶/۹٪ انجام می شود: ۲/۳٪ شستشو با مواد ضد عفونی کننده و ۹۷/۷٪ فقط با آب

۳- مراقبت از دام بیمار در محل جداگانه: ۷/۱٪ انجام می شود و ۹۲/۹٪ انجام نمی شود.

۴- شستشو و استحمام دام به منظور پیشگیری از بیماریهای پوستی و خارش پوست: ۴/۸٪ انجام می شود و ۹۵/۲٪ انجام نمی شود.

۵- جدا سازی زایشگاه از محل نگه داری دام (زایشگاه مستقل): ۱۴/۳٪ دارند و ۸۵/۷٪ ندارند

۶- ضد عفونی زایشگاه مستقل با تجهیزات و وسایل (آنهائیکه مستقل دارند): ۸/۵٪ انجام می شود و ۹۱/۵٪ انجام نمی شود.

۷- گردش دام به منظور حفظ سلامت و جلوگیری از خستگی دام: ۸/۳٪ انجام می شود و ۹۱/۷٪ انجام نمی شود.

ج: بهداشت محیط دامداری

۱- نظافت و شستشوی کف بستر بطور معمول انجام می شود ولی چگونگی تخلیه فاضلاب و فضولات دام به خارج از دامداری به صورت زیر است:

* پساب (فاضلاب) تخلیه به:

- چاه جاذب ۳۸/۱٪

- زمین های اطراف ۲۶/۲٪

- رودخانه (خشک و آب دار) ۲۵٪

- حوضچه نگهداری ۱۰/۷٪

۸- پوشش سقف و بام دامداری: ورقه فلزی و حلب ۶٪ و ورقه ایرانیت ۹۴٪

۹- تیر ریز سقف (داخلی) دامداری ۹۵٪ آهن، ۵٪ چوب

۱۰- انبار مواد خوراکی (علوفه، کنسانتره) سر پوشیده: ۶۹٪ دارند و ۳۱٪ ندارند.

۱۱- جدا سازی انبار مواد خوراکی (علوفه - کنسانتره) (آنهائیکه انبار سرپوشیده دارند): ۲۳٪ انجام شده است و ۷۷٪ انجام نشده است.

۱۲- نسبت دامداریهائیکه انبار علوفه ندارند به آنهائیکه دارند: در منطقه کوهستانی ۳۷/۳٪ و در منطقه دشتی ۵/۹٪

۱۳- مصالح ساختمانی انبار علوفه از جنس مناسب (سیمان، بلوک، آجر): ۵۳/۶٪ مناسب و ۴۶/۴٪ نامناسب

۱۴- استفاده از پوشال جهت کف بستر در زمستان: ۵۷٪ استفاده نمی کنند و ۴۳٪ استفاده می کنند.

۱۵- نسبت عدم استفاده از پوشال کف بستر در دو منطقه: (کوهستانی ۵۲٪ و دشتی ۶۷٪) که اختلاف معنی دار $P \leq 0.0001$ نشان می دهد.

۱۶- انبار مواد نگه داری سموم و مواد ضد عفونی کننده: ۱۶٪ دارند و ۸۴٪ ندارند.

۱۷- دامداریهای که انبار سموم دارند، رعایت موازین و مقررات بهداشتی و حفاظتی: ۷/۱٪ رعایت می کنند و ۹۲/۹٪ رعایت نمی کنند.

۱۸- اقدامات حفاظتی جهت پیشگیری و مبارزه با آتش سوزی و داشتن مواد و تجهیزات خاموش کننده: ۷/۱٪ رعایت می کنند و ۹۲/۹٪ رعایت نمی کنند.

ب: مقررات بهداشتی و حفاظتی دامداریها

بهداشت دام

* نسبتاً قابل قبول می باشد و ۶۰/۷٪ انجام نمی شود.

* داشتن روشویی و دستشویی با سینی : ۵۹/۵٪ دارند که نسبتاً قابل قبول می باشد و ۴۰/۵٪ ندارند.

* داشتن مبال (Toilet) (مصالح ساختمانی سرویسهای بهداشتی باید از جنس کاشی، سرامیک یا موزائیک باشد) (۱۴) به صورت تمیز با وضعیت قابل قبول فقط ۱۲/۸٪ مناسب است.

* استفاده از ابزار دوشش : دستی ۷۰/۲٪ (فقط ۳/۱٪ کارگران دستها را پیش از دوشش با مواد ضد عفونی و آب می شویند) و مکانیکی ۲۹/۸٪

* استفاده از دستکش نایلونی یا لاستیکی هنگام دوشش: ۲۳/۶٪ استفاده می کنند و ۷۶/۴٪ استفاده نمی کنند.

* نگهداری ظروف دوشش در محل مناسب تا انتقال به مرکز خرید : ۲۶/۲٪ نسبتاً مناسب است (دارای یخچال می باشند) (۳،۴) و ۷۳/۸٪ نامناسب می باشد.

* ضد عفونی ظروف نگهداری شیر و مواد لبنی و ظروف حمل و انتقال با مواد ضد عفونی کننده فقط در ۱۴/۳٪ دامداریها رعایت میشود.

* بازرسی بهداشتی از سازمان های ذیربط : فقط یک دامداری انجام شده است.

د : بهداشت فردی دامدار

* تنها ۲۳/۶٪ دامداران از دستکش لاستیکی حین دوشش استفاده می نمایند.

* تنها در ۱۷/۹٪ دامداریها کارگران دارای کارت واکسن همگانی هستند.

* تنها در ۲۵٪ دامداریها ، کارگران از ماسک ضد گرد و غبار در موقع کار و نظافت استفاده می کنند.

* تنها ۱۶/۷٪ دامداریها کارگران از کلاه یا سربند در موقع نظافت استفاده می کنند.

* فضولات (پهن و کود) تخلیه به :

- زمین های اطراف ۴۰/۵٪

- تلبار در محل ۵۹/۵٪ (در منطقه کوهستانی ۴۶/۳٪ و در منطقه دشتی ۱۷/۶٪) محاسبات آماری و مقایسه ای اختلاف معنی دار $P < 0.05$ را نشان می دهد.

* ضد عفونی کف بستر دام : ۵۲/۴٪ انجام می شود و ۴۷/۶٪ انجام نمی شود.

* جنس مصالح ساختمانی آخور (محل تغذیه دام) ۹۵/۲٪ از مصالح مناسب (سیمان - بلوک - آجر) و ۴/۸٪ نامناسب (از جنس ناو چوبی) .

* شستشو و نظافت آخور فقط با آب : ۶۴/۳٪ انجام می شود و ۳۵/۷٪ انجام نمی شود

* ضد عفونی آخور با مواد ضد عفونی کننده پس از شستشو با آب : ۲۳/۸٪ انجام می شود و ۷۶/۲٪ انجام نمی شود.

* نسبت دو منطقه : کوهستانی ۱۳/۴٪ و دشتی ۶۴/۷٪ که اختلاف معنی دار $P < 0.01$ را نشان می دهد.

* تأمین آب آشامیدنی برای دام و دامدار

- ۶۰/۷٪ از چاه

- ۲۰/۲٪ از چشمه

- ۱۵/۵٪ از لوله کشی روستائی

- ۳/۶٪ از رودخانه مجاور

ضد عفونی و سالم بودن آب فقط ۲۵٪ آب لوله کشی به گفته دامداران ضد عفونی شده است (ضد عفونی شده طبق ضوابط بهداشت محیط باید عاری از هر گونه آلاینده انگلی و میکروبی باشد) (۱۴).

* آبشخور دام از نظر مصالح ساختمانی بنائی : ۹۰/۵٪

حوضچه سیمانی و ۹/۵٪ از ناوچوبی و سطل

* ضد عفونی آبشخور بطور کلی : ۳۹/۳٪ انجام می شود

نامناسبی را برای زیست دام ایجاد نمایند. با توجه به مطالب بالا مشاهده میشود ۷۹/۸٪ دامداریها در منطقه کوهستانی استقرار یافته و ۲۰/۲٪ در منطقه دشتی، از اینرو میتوان نتیجه گرفت چنانچه در آینده مجوز تاسیس دامداری نیاز باشد، منطقه کوهستانی و آن هم با فاصله زیاد از ساری مورد توجه قرار گیرد (۱۰،۱۱) از نظر موقعیت مکانی برابر استاندارد سازمان محیط زیست که حداقل ۱۰۰۰ متر را با اماکن مسکونی و راه های ارتباطی و تاسیسات صنعتی در نظر گرفته (۷،۱۰،۱۱)، مراعات نشده است بطوری که ۵۴ دامداری (۶۴/۳ درصد) در محدوده مسکونی با فاصله ۲۰ تا ۷۰ متر قرار دارند که از نظر انتقال و سرایت آلودگی و بروز بیماری قابل تامل است. از نظر نسبت تراکم و فضای اشغال شده توسط دام بزرگ جثه ۶۵٪ دامداریها وضعیت نامناسب داشتند (۶-۵ متر مربع برای بزرگ جثه و ۳-۲ متر مربع کوچک جثه) (۱۶، ۱۳، ۱۱، ۱۰، ۹، ۵). (با توجه به اینکه در شرایط فعلی اکثر دامداریها کمتر از ظرفیت اسمی دام داشته اند) از نظر جداسازی دام بزرگ، تلیسه، جوانه، گوساله، گوساله شیر خوار ۶۲٪ دامداریها مراعات نمیکند در صورتی که طبق موازین پیش بینی شده جداسازی ضروری است (۱۶، ۱۳-۸، ۵).

جداسازی و قرنطینه دام بیمار و درمان آن تنها ۲۵٪ دامداریها انجام میشود که از نظر اشاعه بیماری و آلودگی دامهای دیگر فوق العاده اهمیت دارد (۲۶، ۱۶) وجود محل اختصاصی بعنوان زایشگاه حایز اهمیت است. تنها در ۱۴/۳٪ دامداریها دارای محل زایش مستقل بوده اند (۲، ۸) با توجه باینکه زایشگاه باید دارای امکانات و تجهیزات لازم و مناسب باشد تنها ۲/۴٪ واجد شرایط بوده اند بی توجهی به رعایت بهداشت محیط و

* تنها در ۵۹/۵٪ دامداریها کارگران دارای لباس کار مناسب می باشند.

* تنها در ۵۹/۵٪ دامداریها کارگران از دست شوئی مناسب برخوردارند.

* تنها در ۱۲/۸٪ دامداریها سرویسهای بهداشتی (مبال) مناسب است.

* تنها در ۵۰٪ دامداریها محیط مسکونی دارای امکانات اولیه بهداشتی است.

* تنها در ۶۵/۵٪ دامداریها نورگیری اتاقها نسبتاً مناسب است.

* تنها در ۲۰/۲٪ دامداریها حمام قابل استفاده با دوش آب گرم و سرد وجود دارد.

بحث:

این بررسی نشان داده است که نژاد دام هلشتاین (۸،۹) خاص مناطق سرد، مانند شمال اروپا و کانادا میباشد از نظر سازگاری با محیط مرطوب و نیمه گرم شمال ایران بویژه مازندران دارای مشکلات زیادی است که عمدتاً عبارتند از وفور حشرات موذی بویژه انواع مگس، کنه، سوسک و حشرات جلدی مانند انواع مایت وهیره ها، بند پایان و... و نیز انواع کرمهایی که توسط بند پایان منتقل میشوند مانند مونیلی فرمیس (میزبان واسط سوسکهها) و وُشریا بانکرفتی (میزبان واسط پشه آنوفل کولکس و آدس). و نیز انواع عوارض طبیعی، گرمای همراه با رطوبت و شرحی بودن در فصل گرما، نیاز زیاد به تعریق، نیاز زیاد به شستشوی و استحمام (۵، ۱۰، ۱۱، ۱۳) هزینه زیاد برای خنک کردن محیط، کوتاه بودن سقف دامداریها، ورقه فلزی و یا ایرانیت بودن پوشش بام، عدم امکان ایجاد تهویه مطلوب، عدم دیوار سازی محوطه نگهداری دام، و... همه این عوامل دست به دست هم داده تا محیط

شدن آن بویژه در فصول گرم که زاد و ولد و رشد و تکثیر انواع حشرات موذی می باشد، نشان از بی توجهی کامل به بهداشت محیط و در نهایت به بهداشت عمومی است. منظره زشت و چندش آور و عفن تلنبار فضولات و احتمال قطعی انتقال بیماریهای عفونی انگلی بویژه اسهالی و وجود آب و هوایی مناسب استفاده از طبیعت زیبا و شاداب مازندران را آسیب پذیر کرده و در صورت استمرار و افزایش آلودگی صنعت گردشگری و اکوتوریسم را با بحران مواجه می کند.

عدم التزام دامدارها به رعایت مقررات بهداشتی و عدم نظارت و بازرسی مداوم می تواند زنجیره معیوب بیماریهای بیولوژیک ناشی از کار را تداوم بخشد (۴). تثبیت بیماریهای بیولوژیک به مفهوم راکد ماندن یک رکن اصلی خدمات بهداشت حرفه ای و در نهایت خدمات بهداشت عمومی و پزشکی اجتماعی میباشد (۴). عدم توجه به بهداشت فردی و طب پیشگیری کارگران دامداری و مصون نبودن کارگران در برابر بیماریهای دامی بویژه بیماریهای مشترک انسان و دام میتواند خطر همه گیری را به دنبال داشته باشد (تنها ۱/۲٪ دامدارها دارای خانه بهداشت و ۱۷/۹ درصد گفته اند کارت واکسن دارند) (۲،۴).

با توجه به اهداف تحقیق و عدم فرضیه قابل قبول در زمینه رعایت مقررات و موازین بهداشتی در دامدارها، پارامترهای اصلی تحقیق در ۱۸ بند اصلی و بیش از ۱۰۰ پرسش تحقیقی در متن فرم تنظیم شده که عمدتاً بصورت متغیرهای کمی و کیفی مطرح گردید. نتایج بدست آمده ضرورت انجام پژوهش و نیز پژوهشهای تکمیلی را بیش از پیش نمایان ساخته است.

چون تاکنون مطالعه ای در این زمینه صورت نگرفته، ناچاراً نتایج این مطالعه تنها با مراجعه به متون، کتب و

عدم گند زدایی محل زایش می تواند پیامد وخیمی به دنبال داشته باشد (۲،۸). تنها ۹/۵٪ زایشگاهها پس از زایش ضد عفونی میشوند.

سلامت دام ارتباط مستقیم با تمیزی محل نگهداری دام دارد از اینرو باید اقدامات جدی در زمینه تامین بهداشت دام و محیط دامداری بعمل آید شستشوی و استحمام دام تنها در ۴/۸٪ دامدارها انجام می شود عدم توجه به شستشو و وفور حشرات موذی منجر به بروز بیماریها و خارشهای جلدی و نیز سایر امراض دامی میشود (۲۶،۹)، عدم توجه به سلامت آب شرب دام و دامدار، میتواند خطر انتقال بیماریهای واگیردار و همه گیری را در پی داشته باشد (۲،۳،۱۱،۱۴). علاوه بر آن بومی شدن اکثر بیماریهای انگلی را میتوان به این مسئله نسبت داد. بازرسی مداوم و پیگیر از جمله مواردی است که در اعمال مقررات و رعایت ضوابط بهداشتی نقش تاثیر گذار دارد. متأسفانه تنها ۱/۲ درصد دامدارها مورد بازرسی قرار می گیرند. که شاید همین مسئله در بی توجهی دامدار به ضوابط بهداشتی بی تاثیر نباشد. بهسازی محیط و ایجاد محیطی زیبا در شادابی و سلامت دام و بهره وری و افزایش تولید و آرامش روانی دام تاثیر گذار است تنها یک واحد یا ۱/۲٪ دامدارها به آن توجه کرده اند (۴،۱۴،۱۶).

وجود تسهیلات بهداشتی کافی مانند دست و روشویی مبال (توالت)، حمام، اتاق استراحت کارگران با تهویه مناسب و وسایل رفاهی و... میتواند سلامت دامدار و کارگران را تامین نماید، متأسفانه زندگی و سکونت در محل دامداری که نزدیک به ۶۴/۳ درصد میرسد خطر آلودگی ساکنین بویژه کودکان را تهدید میکند (درفصول گرم و مرطوب مازندران خطر مضاعف وجود دارد) (۴،۱۴). تخلیه سباب و فضولات حیوانی در محوطه و تلنبار

بهداشتی و سایر خدمات عمومی و رفاهی بنحو مطلوب صورت گیرد.

۷. تأمین امکانات بهداشتی مانند سرویسهای دستشوئی، مبال، حمام، اتاق استراحت، مرکز بهداشت و کمک های اولیه، لباسشوئی کارگران، سالن غذاخوری، نمازخانه، کتابخانه و... در دستور کار قرار گیرد.

۸. برای کلیه کارگران، پرونده بهداشتی پرسنلی تشکیل داده مراقبت های بهداشتی و پیشگیری و واکسیناسیون کارگران بر علیه بیماریهای مشترک انسان و دام مورد توجه قرار گیرد. (کارت سلامت صادر گردد).

۹. در کنار واحدهای دامداری در شهرک، صنایع تبدیلی از فرآورده های دامی و نیز کشتارگاه دام در نظر گرفته شود تا هم از نظر کنترل بیماریهای واگیر بویژه مشترک انسان و دام، اقدام عملی بعمل آید، با ایجاد صنایع تبدیلی بخش اشتغال زائی کار، از وجود نیروهای کار آمد برخوردار می گردد و هم موجب پائین آمدن نرخ بیکاری در منطقه می شود.

۱۰. ساختمان دامداری ها از نظر حجم و ارتفاع و نوع پوشش با توجه به نژاد دام مورد توجه جدی قرار گیرد و تغییر اساسی در فرم و اندازه داده شود.

۱۱. احداث دامداری صنعتی با دیدگاه سودآوری و بهره گیری بالا، نیاز به توجه درست از جایگاه دام در کشور و منطقه دارد. از این رو باید همانند کشورهای پیشرفته صنعتی که دامداریهای وسیع و سودآور دارند مورد توجه قرار گیرد. از جمله موارد مورد توجه، ایجاد فضای کافی برای استراحت و آسایش دام است، که برای دام بزرگ جثه (هلستاین) ۶-۵ متر مربع و کوچک جثه ۳-۲ متر مربع توصیه شده است.

۱۲. مخلص کلام و نتیجه اینکه سلامت آحاد جامعه

جزوات آموزشی مقایسه شد و نتایج و مشاهدات و یافته ها تماماً نشان دهنده وضعیت نابسامان و شرایط نامناسب و غیر بهداشتی و بی توجهی کامل به مقررات زیست محیطی است. با توجه به اینکه یافته ها، عملاً ثابت کرده است که اکثر قریب به اتفاق دامداریها مقررات بهداشتی و ایمنی شغلی را رعایت نمی نمایند پیشنهاد کاربردی زیر ارائه می گردد:

۱. حوزه معاونت بهداشتی، بویژه گروه بهداشت محیط و کار در برنامه های زمان بندی شده همانند واحدهای صنعتی، واحدهای دامداری و مرغداری را بعنوان یکی از وظایف اصلی خدمات بهداشت حرفه ای مورد بازرسی های مستمر قرار داده و از این طریق رکن چهارم خدمات بهداشت حرفه ای که بررسی و کنترل عوامل بیولوژیک محیط کار است بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

۲. کمیته ای با شرکت معاونت بهداشتی، اداره دامپزشکی و امور دام، سازمان جهاد کشاورزی و محیط زیست تشکیل و جلسات مستمر داشته باشند.

۳. کمیته نظارت بر دامداریها با شرکت معاونت بهداشتی و اداره دامپزشکی و امور دام تشکیل و با اعزام بازرسان بطور مشترک نسبت به اجرای قوانین و مقررات بهداشتی، دامداریها، را موظف نمایند.

۴. برنامه مبارزه با بیماریهای دامی و مشترک انسان و دام، بطور جدی مورد توجه و عمل قرار گیرد.

۵. سازمان امور دام و دامپزشکی با هماهنگی سازمان محیط زیست نسبت به انتقال دامداریهای داخل محدوده مسکونی اقدام نماید.

۶. ایجاد شهرک دامداری، همانند شهرک های صنعتی، مورد توجه جدی قرار گیرد تا هم کنترل بیماریها و مسائل بهداشتی به درستی انجام گیرد و هم ارائه خدمات

استان زیبا، تاریخی و دوست داشتنی است سپاس بیکران از همکاریها همفکری ها و مساعدتهای مبذول شده همکاران دانشکده بویژه از آقای محمد رضا پاک که در زمینه تایپ و ویراستاری همکاری داشته اند و نیز شورای محترم پژوهشی معاونت پژوهشی دانشگاه که زمینه تصویب و اجرای آن را فراهم نموده اند. سپاس از راهنماییها و همراهیهای عزیزان سازمان دامپزشکی و امور دام سازمان جهاد کشاورزی استان و شهرستان که با بذل عنایت امکان حضور در محیط دامداری را فراهم نمودند.

بستگی کامل به استفاده از منابع خدادادی و نعمتهای الهی دارد. دام و فرآورده های دامی از جمله مواهب الهی است که باید به نحو درست مورد استفاده قرار گیرد در صورت بی توجهی و آلودگی و عدم رعایت موازین بهداشتی نه تنها سلامت دام و دامدار به خطر می افتد، بلکه سلامت جامعه به خطر خواهد افتاد، پایان گفتار سلامت دام یعنی سلامت جامعه.

سپاسگزاری :

سپاس یزدان پاک را که توفیق انجام پژوهشی را میسر نمود که بیان کننده، گوشه ای از مشکلات جامعه

منابع :

۱. هندرسون بلاد. دامپزشکی. ترجمه: احمد شیمی. تهران: سازمان دامپزشکی کشور، ۱۳۶۵.
۲. محمدی معصومه. طاعون اسبی و گاوی. تهران: سازمان دامپزشکی کشور، ۱۳۷۳.
۳. طباطبائی سیدعلی. پرورش گاو اصیل شیری؛ تغذیه، بهداشت و درمان. ویرایش ۳. تهران: نشر سپهر، ۱۳۶۹.
۴. پرویزپور داریوش. کلیات خدمات بهداشت حرفه ای؛ بیماریهای بیولوژیک ناشی از کار. تهران: دانشکده بهداشت و تحقیقات بهداشتی، ۱۳۵۴.
۵. امین الصبحه ژاله، رضی فرد رضی. اصول بهداشت دام. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۵۷.
۶. مزینی پرویز. مباحث دامپروری. تهران: نشر سپهر، ۱۳۷۱.
۷. امیدپناه پرویز. اکولوژی علم محیط زیست. اصفهان: جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۴.
۸. هاشمی مسعود. پرورش گوساله شیری. ارومیه: جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۰.
۹. صابری شکیب جلال، شریف روحانی مصطفی. تشخیص و درمان بیماریهای گاوی. تهران: زحل، ۱۳۷۳.
۱۰. خاوری خراسانی ایراندخت، افشار یاد. میکوباکتریوم بوویس و خطرات آن در سلامت انسان ها. تهران: سازمان دامپزشکی کشور، ۱۳۷۳.
۱۱. نیکخواه علی، کاظمی شیرازی رضا. دامپروری. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹.
۱۲. ساعدی هوشنگ، شجاع محمود. تغذیه علمی گاو شیری، بز و گوسفند. ویرایش ۵. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.
۱۳. هاشمی مسعود. بهداشت عملی دام. ارومیه: جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۴.
۱۴. فرهمند پرویز. اصول پرورش گاوهای شیری. ارومیه: جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۶.
۱۵. قربانی غلامرضا. اصول پرورش گاوهای شیری. اصفهان: جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۱.
۱۶. هاشمی مسعود. راهنمایی و انتخاب گاوهای شیری. ویرایش ۲. ارومیه: جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۳.